

ULKOASIAINVALIOKUNNAN LAUSUNTO 6/2001 vp

Valtioneuvoston selonteko Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikasta 2001

Puolustusvaliokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Eduskunta on 7 päivänä syyskuuta lähettäessään valtioneuvoston selonteon Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikasta 2001 (VNS 2/2001 vp) valmistelevalle käsiteltäväksi puolustusvaliokuntaan samalla määrännyt, että ulkoasiainvaliokunnan on annettava asiasta lausunto puolustusvaliokunnalle.

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- puolustusministeri Jan-Erik Enestam
- ulkoasiainministeri Erkki Tuomioja
- turvallisuus- ja puolustusasiain komitean sihteeri Markku Arola, puolustusasiainneuvos Juha Harjula ja neuvotteleva virkamies Jyrki Iivonen, puolustusministeriö
- valtios sihteeri Jukka Valtasaari, osastopäällikkö Markus Lyra, linjanjohtaja Sauli Feodorow, linjanjohtaja Aleksi Härkönen, ulkoasiainneuvos Kimmo Pulkkinen, ulkoasiainneuvos Laura Reinilä ja yksikön päällikkö Elina Kalkku, ulkoasiainministeriö
- suurlähettiläs Leif Blomqvist, Suomen pysyvä edustusto Pohjois-Atlantin Liitossa
- suurlähettiläs Marjatta Rasi, Suomen pysyvä edustusto YK:ssa
- suurlähettiläs Markku Reimaa, Suomen pysyvä edustusto Geneven aseidenriisuntakonferenssissa
- suurlähettiläs Antti Sierla, Suomen pysyvä edustusto Euroopan unionissa

- tutkimusjohtaja, professori Mikko Viitasalo ja dosentti Pekka Sivonen, Maanpuolustuskorkeakoulu
- pelastusylijohtaja Pentti Partanen, sisäasiainministeriö
- komentaja, eversti Arto Rätty, Porin prikaati
- turvallisuusyksikön päällikkö Paavo Selin, suojelupoliisi
- johtaja Marjatta Rautio, Kemiällisen aseiden kieltosopimuksen valvontalaitos, VERIFIN
- kenraali, EU:n sotilaskomitean puheenjohtaja Gustav Hägglund ja everstiluutnantti Kim Jäämeri, EU:n sotilaskomitea
- suurlähettiläs Alyson J. K. Bailes, Iso-Britannian suurlähetystö
- Malla Kantola, Suomen Sadankomitealiitto ry
- tiedottaja Laura Lodenius, Suomen Rauhaliitto - YK-yhdistys
- Toiminnanjohtaja Teemu Matinpuro, Rauhantuustajat
- ministeri Jaakko Itoniemi
- ministeri Max Jakobson
- professori Jaakko Hämeen-Anttila
- professori Alpo Rusi
- johtaja, Ph.D. Tapani Vaahtoranta, erikoistutkija, valtiotieteen tohtori Hanna Ojanen ja vierailtava tutkija, valtiotieteen tohtori Pekka Visuri, Ulkopoliittinen instituutti
- projektipäällikkö Christer Pursiainen
- tutkimuspäällikkö Teija Tiilikainen.

Valiokunnan valtuuskunta on lausunnon valmistelun yhteydessä Yhdysvaltoihin 27.10—

4.11.2001 tekemänsä vierailun aikana perehtynyt selontekoon liittyviin kysymyksiin tapamalla mm. Yhdistyneiden Kansakuntien sihteerin,

YK:n erityisjärjestöjen, Yhdysvaltain liittovaltion kongressin ja hallinnon sekä eri tutkimuslaitosten edustajia.

VALTIONEUVOSTON SELONTEKO

Vuonna 1997 eduskunnalle antamassaan selonteossa "Euroopan turvallisuuskehitys ja Suomen puolustus" valtioneuvosto määrittäi Euroopan turvallisuuskehitystä ja sen vaikutuksia Suomelle sekä linjasi Suomen puolustuksen kehittämisen perusteet vuosina 1998—2008 kansainvälisen toimintaympäristön arvioinnin pohjalta ja Suomen turvallisuuspoliittisen kokonaislinjan osana.

Valtioneuvosto toteaa, että selonteon suositama turvallisuuspoliittisen toimintalinjan ja puolustuksen pitkäjänteinen kehittäminen edellyttää seuraavan perusteellisen selonteon laatimisen aikaistamista vuodelle 2004. Selonteon laatimisen yhteydessä tullaan turvallisuuspoliittisen toimintaympäristön ja yleisen yhteiskunnallisen kehityksen valossa arvioimaan puolustusjärjestelmää kokonaisuutena.

Selonteon mukaan kansainvälisessä toimintaympäristössä jatkuu Euroopassa kylmän sodan jälkeinen demokraattinen uudistus- ja vakauskehitys, missä Euroopan unionilla on keskeinen merkitys. EU:n katsotaan saavan lisää painoarvoa paitsi poliittisena ja taloudellisena, myös turvallisuuspoliittisena toimijana hankkimalla uusia välineitä käyttöönsä kriisien hallitsemiseksi. Unionin piirissä kehitetään samalla kykyä turvallisuusongelmien ennaltaehkäisyyn ja laajan turvallisuuden vahvistamiseen. Unionin laajentuminen parantaa selonteon mukaan olennaisesti hyvinvoinnin ja turvallisuuden edellytyksiä nykyisen unionialueen ulkopuolella ja on keskeinen väline Euroopan vakauttamiseksi ja yhtenäistämiseksi.

EU:n ja Venäjän keskinäisen yhteistyön merkityksen Euroopan kehitykselle katsotaan kasvavan jatkuvasti. Yhteisen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan ansiosta EU:n suhteet Yhdysvaltoihin saavat selonteon mukaan lisää turvallisuuspoliittista sisältöä. Itämeren alueen turvallisuus-

den katsotaan vahvistuvan alueellisen yhteistyön ansiosta ja Euroopan kokonaisuutena osana. Sitä muokkaavat EU:n ja NATO:n laajentuminen sekä Venäjän ja Baltian maiden suhteiden kehitys.

Kylmän sodan päättymisen käynnistämät muutokset Euroopan turvallisuuspoliittisessa tilanteessa ovat valtioneuvoston mukaan luonteeltaan syvällisiä ja pysyviä. Laajamittaisen sotilaallisen konfliktin uhka Euroopassa säilyy vähäisenä. Uusia alueellisia ja paikallisia konflikteja sekä humanitaarisia kriisejä saattaa sytyä niin Euroopassa kuin sen ulkopuolella. Kansainvälisen riippuvuuden ja globalisaation myötä yhteiskunnat ovat selonteon mukaan tulleet entistä haavoittuvammiksi kansalliset rajat ylittäville uudentilanteille riskeille ja uhkille.

Myönteisestä yleiskehityksestä huolimatta Euroopassa ja sen ulkopuolella on selonteon mukaan useita Suomen ja sen kansalaisten turvallisuuteen vaikuttavia epävarmuustekijöitä, jotka on otettava huomioon turvallisuus- ja puolustuspolitiikan kehittämisessä. Suomen on taattava ulko- ja turvallisuuspoliittinen toimintakykynsä sekä säilytettävä uskottava puolustuskyky valtiollisen itsenäisyyden ja alueellisen koskemattomuuden turvaamiseksi.

Suomen turvallisuus- ja puolustuspoliittinen toimintalinja voidaan selonteon mukaan kiteyttää seuraaviin perustekijöihin:

— Uskottavan puolustuskyvyn ylläpitäminen ja kehittäminen.

— Pysyttäytyminen vallitsevissa olosuhteissa sotilaallisesti liittoutumattomana.

— Osallistuminen kansainväliseen yhteistyöhön turvallisuuden ja vakauden vahvistamiseksi.

Turvallisuuspoliittista yhteistyötä ja toimintakykyä kehitetään selonteon mukaan kansainvälistä kriisinhallintaa varten Yhdistyneiden Kansakun-

tien (YK) ja Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestön (ETYJ) periaatteiden mukaisesti EU:ssa ja NATOn kumppanuusyhteistyössä sekä muiden Pohjoismaiden kanssa. Samalla parannetaan kansallisia valmiuksia hallita Suomea koskevia kriisejä tai uhkia.

Puolustuskyky on valtioneuvoston mielestä mitoitettava siten, että maan alueellinen koskemattomuus ja itsenäisyys sekä kansalaisten elinmahdollisuudet kyetään turvaamaan. Puolustus toteutetaan tilanteen edellyttäessä koko valtakunnan alueella. Valmiuksien luominen avun vastaanottoon kriisitilanteessa otetaan huomioon puolustuksen kehittämisessä.

Kansainvälisen ja Euroopan turvallisuuden katsotaan edellyttävän paitsi yhteistyötä sotien ja aseellisten konfliktien estämiseksi myös kansainvälisten poliittisten, taloudellisten, ekologisten ja informaatiouhkien torjuntaa. Suomi parantaa valmiuksiaan torjua näitä turvallisuusriskejä, erityisesti kansainvälistä rikollisuutta sekä ympäristöön ja terveyteen sekä suuronnettomuksiin liittyviä riskejä, ydinturvallisuuteen liittyvät ongelmat mukaan luettuna. Suomi tehostaa selonteon mukaan kansallista toimintakykyään globalisaation seurausten ja myös muiden kuin sotilaallisten turvallisuusriskien hallinnassa. Globalisaatiota koskevaa tiedonhankinta- ja analysointikykyä vahvistetaan ja hallinnon eri sektoreiden toimintaa ja koordinoitua kehitetään uusien turvallisuushaasteiden hallitsemiseksi yhtenäisen ja uusiutuvan näkemyksen pohjalta. Samalla on tarkoitus vahvistaa yhteistyötä elinkeinoelämän, tutkimus- ja koulutuslaitosten sekä kansalaisjärjestöjen kanssa.

Informaation merkityksen tuotannon tekijänä katsotaan lisääntyneen ja siitä tulleen merkittävä yhteiskunnallinen ja taloudellinen tekijä. Tietoverkkojen kautta leviävät informaatiouhkat ovat lisääntymässä globaalisti. Tietoverkkoihin vaikuttaminen rikollisella tai häiriöitä tuottavalla tavalla on normaaliaiakanakin jo lähes päivittäistä. Kyseessä ei ole pelkästään poikkeusoloissa toteutuva uhka. Viranomaisten yhteistoimintaa näiden uhkien torjunnassa tehostetaan selonteon mukaan perustamalla erityinen organisaatio Telehallintokeskukseen.

Suomi panostaa selonteon mukaan jatkossakin voimavaroja Yhdistyneiden Kansakuntien toimintaan ja tukee YK:n asemaa kansainvälisten turvallisuusongelmien ratkaisemisessa.

Euroopan unionin merkitys Suomen turvallisuuspoliittisten etujen ja päämäärien toteuttamisessa on selonteon mukaan entisestään lisääntynyt. Yhteisvastuuseen perustuva, vahva uniioni tukee turvallisuutta, ehkäisee mahdollisten kriisien syntymistä ja parantaa Suomen kykyä selviytyä niistä. Unionin toimintakyvyn vahvistaminen säilyy Suomen Eurooppa-politiikan peruslinjana. Unionin jäsenenä Suomi edistää lähi-alueiden ja Euroopan vakaata kehitystä ja turvallisuutta. Suomi tukee unionin laajentumista, jolla on selonteon mukaan keskeinen merkitys Euroopan vakaudelle ja turvallisuudelle. EU:n yhteisen pohjoisen ulottuvuuden politiikan toteuttaminen tarjoaa selonteon mukaan pitkän tähtäyksen toimintamallin kestävän turvallisuuden vahvistamiseen.

ETYJin kriisien ennaltaehkäisyyn ja hallintaan tähtäävän kenttätoiminnan katsotaan parantavan Euroopan turvallisuuden edellytyksiä. Suomi asettaa selonteon mukaan voimavaroja käytettäväksi tähän työhön. Euroopan neuvoston toiminta todetaan tärkeäksi demokratian, oikeusvaltion ja ihmisoikeuksien edistämiseksi. Suomi toimii aktiivisesti Itämeren, Barentsin ja arktisen alueen yhteistyössä ja pyrkii edistämään kansallisesti tärkeitä hankkeita.

Suomi on selonteon mukaan sitoutunut Euroopan unionin kriisinhallintakyvyn kehittämiseen ja pitää kehittämistyön tärkeänä perustana EU:n ja NATOn välistä tiivistä yhteistyötä. Rauhankumppanuusyhteistyötä NATOn kanssa jatketaan ja kriisinhallintavalmiuksia kehitetään suunnittelu- ja arviointiprosessin (PARP) puitteissa.

TAE-sopimus on valtioneuvoston mielestä Euroopan turvallisuuden ja vakauden eräs kulmakivi. Tämänhetkisen arvion perusteella ei pidetä tarpeellisena tai mahdollisena Suomen liittymistä sopimukseen. Suomen todetaan seuraavan tarkoin sopeutetun TAE-sopimuksen täytäntöönpanoa ja vaikutuksia. Suomi osallistuu selonteon mukaan aktiivisesti kansainvälisiin

toimiin joukkotuhousteiden leviämisen estämiseksi ja niiden muodostaman uhan minimoimiseksi. Suomi on mukana pienaseiden leviämisen rajoittamistyössä.

Suomen todetaan tukevan henkilömiinojen tehokasta ja maailmanlaajuisia kieltoa ja osallistuvan EU:n toimintaan Ottawan sopimuksen tavoitteiden ja yleismaailmallisen täytäntönpäannon edistämiseksi. Selonteon mukaan selvitystyötä jatketaan pyrkimyksenä Suomen liittymisen sopimukseen vuonna 2006 ja jalkaväkimiinojen hävittäminen vuoden 2010 loppuun mennessä uskottavasta puolustuskyvystä tinkimättä. Työstä on tarkoitus antaa väliraportti vuoden 2003 loppuun mennessä. Sopimukseen liittymistä ja jalkaväkimiinojen korvausohjelman ratkaisuja tullaan koko puolustusjärjestelmämme osalta tarkastelemaan selonteossa vuonna 2004.

Puolustuksen päämääränä on selonteon mukaan kaikissa tilanteissa taata maan itsenäisyys, turvata kansalaisten elinmahdollisuudet, estää alueen hyväksikäyttö sekä turvata valtionjohdon toimintaedellytykset ja -vapaus. Suomen puolustusratkaisun keskeisinä periaatteina säilytetään valtioneuvoston mukaan alueellinen puolustusjärjestelmä ja yleinen asevelvollisuus. Sotilaalliseen puolustukseen varaudutaan koko valtakunnan alueella.

Uskottavan puolustuksen ylläpito ja kehittäminen edellyttävät selonteon mukaan pitkäjänteisesti suunniteltua rahoitusta. Puolustuskyvyn ylläpito ei valtioneuvoston mukaan voi merkittävästi vaihdella taloudellisten suhdanteiden mukaan, vaan kehittämistä on tarkasteltava ensisijaisesti turvallisuusympäristön pitkän aikavälin kehityksen ja Suomen turvallisuuspoliittisten tavoitteiden perusteella. Selonteossa esitettävän puolustuksen kehittämisohjelman todetaan edellyttävän, että puolustushallinnon rahoitus on vuonna 2002 10,2 miljardia, vuonna 2003 10,4 miljardia ja vuonna 2004 10,6 miljardia markkaa. Vuosina 2003—2008 rahoituksen keskiarvo on enintään 10,8 miljardia markkaa vuodessa. Materiaalihankintojen osuus määrärahoista on selonteon mukaan noin kolmannes.

Puolustuksen kehittämisen voimavaroja on tarkoitus suunnata ensisijaisesti strategisen is-

kun ennaltaehkäisy- ja torjuntakyvyn saavuttamiseksi. Laajamittaisen hyökkäyksen ennaltaehkäisy- ja torjuntakyky ylläpidetään turvallisuusympäristön kehityksen mukaisesti. Seuraavan selonteon laatimisen yhteydessä on tarkoitus arvioida turvallisuuspoliittisen toimintaympäristön ja yleisen yhteiskunnallisen kehityksen valossa puolustusjärjestelmää kokonaisuutena.

Kansainvälinen yhteisö on selonteon mukaan ryhtynyt voimakkaasti kehittämään sekä sotilaallista että siviilikriisinhallintakykyään 1990-luvun kriisien kokemusten perusteella. Konfliktien ennaltaehkäisyyn on paneuduttava aiempaa painokkaammin. Suomi osallistuu valtioneuvoston mukaan aktiivisesti kriisinhallintayhteistyöhön ja vahvistaa näin sekä kansainvälistä että kansallista turvallisuutta. Suomi kehittää kansallisia valmiuksiaan hyödyntäen rauhanturvaamistoiminnasta ja kansainvälisten järjestöjen kriisinhallintatoiminnasta saatuja kokemuksia. Kehittämisessä otetaan selonteon mukaan huomioon Suomen kansainväliset velvoitteet EU:ssa, YK:ssa ja ETYJissä sekä osallistuminen NATOn rauhankumppanuusyhteistyöhön.

Kriisinhallinnan keinovalikoiman todetaan kattavan niin sotilaallisia kuin siviilitehtäviä. Suomi käyttää selonteon mukaan kansainvälisessä kriisinhallinnassa pääosin samoja voimavaroja, joita on varattu kansallisiin tehtäviin. Kriisinhallinnan edellyttämää nopeaa kansallista valmistelua, päätöksentekoa ja toimeenpanoa kehitetään. Päätöksenteon valmistelua kehitetään varautumalla erityisesti EU:n kriisinhallintaan.

Suomen todetaan voivan osallistua YK:n, ETYJin, EU:n tai NATOn toimeenpanemiin sotilaallisiin kriisinhallintaoperaatioihin, joilla on rauhanturvaamislain edellyttämällä tavalla YK:n tai ETYJin valtuutus. Osallistuminen YK:n rauhanturvaamistehtäviin on selonteon mukaan jatkossakin tärkeää. Suomi tukee pyrkimyksiä YK:n kriisinhallintatoiminnan tehostamiseksi.

Suomi osallistuu selonteon mukaan EU:n sotilaallisten kriisinhallintavalmiuksien luomiseen ja on tarjonnut unionin käyttöön kansainväliseen kriisinhallintaan tarkoitettuja valmius-

joukkojaan. Tarjouksen kokonaisvahvuus on selonteon mukaan 1 500 sotilasta. Suomen kansallisten valmiuksien luomisessa todetaan otetun huomioon EU:n tavoite vuoteen 2003 mennessä saavuttaa sotilaallinen kriisinhallintakyky, josta päätettiin vuonna 1999 Helsingin Eurooppa-neuvostossa. Suomi osallistuu selonteon mukaan myös unionin jäsenmaiden yhteisten voimavarojen kehittämiseen. Valmiuden luomisen katsotaan edellyttävän lisää voimavaroja.

Suomi pitää selonteon mukaan tärkeänä jatkossakin osallistumista NATOn johtamiin kriisinhallintaoperaatioihin ja pyrkii tiiviimpään yhteistyöhön NATOn ja sen jäsenmaiden kanssa NATOssa toteutettavassa operaatioiden suunnittelussa ja niitä koskevassa päätöksenteossa silloin, kun Suomi lähettää joukkoja NATO-johtoiseen operaatioon.

Suomi kehittää valtioneuvoston mukaan siviilikriisinhallintavalmiuksiaan kansallisista lähtökohdista ja varautuu luomaan sellaista kapasiteettia, jota erityisesti EU:n siviilikriisinhallinnan kehitystyö edellyttää. Varautumiset kansainväliseen siviilikriisinhallintaan sekä toisaalta yhteiskunnan häiriötilanteisiin ja poikkeusoloihin kotimaassa tukevat selonteon mukaan toisiaan ja niihin käytetään pääosin samaa henkilöstöä ja materiaalia.

Suomen todetaan toimivan aloitteellisesti Euroopan unionin siviilikriisinhallintakyvyn kehittämiseksi. Suomi kehittää selonteon mukaan kansallisia valmiuksiaan EU:n tavoitteiden mukaisesti erityisesti neljällä painopistealueella: poliisitoimi, oikeusvaltion vahvistaminen, siviilihallinnon vahvistaminen sekä pelastustoimi.

Euroopan unionin jäsenyys ja kansainvälistymisen lisääntyminen ovat selonteon mukaan parantaneet yhteiskuntamme kriisinkestokykyä. Suomen aloitteesta Nizzan Eurooppa-neuvosto

päättyi pyytää EU:n komissiota suorittamaan yhteistyössä neuvoston sihteeristön kanssa perusteellisen tutkimuksen unionin huoltovarmuudesta ja määrittelemään mahdollisuudet kehittää tähän liittyvää yhteistyötä.

Suomen sisäisen turvallisuuden ylläpitämiseksi ulkorajoja on valtioneuvoston mielestä kyettävä valvomaan uskottavasti ja EU:n vaatimukset täyttäen.

Kansainvälisestä kehityksestä selonteon antamisen jälkeen

Selonteon eduskunnalle antamisen jälkeen 11 päivänä syyskuuta 2001 tapahtuivat New Yorkissa ja Washingtonissa historian laajimmat terroriteot. Neljästä samanaikaisesti kaapatusta matkustajalentokoneesta kaksi ohjattiin terroristen toimista päin World Trade Centerin pilvenpiirtäjiä New Yorkissa ja yksi Yhdysvaltain puolustusministeriön rakennukseen Pentagoniin Washingtonissa. Neljäs kaapattu kone tuhoutui maahansyöksyssä Pennsylvanian osavaltiossa Yhdysvalloissa.

Yhdistyneiden Kansakuntien turvallisuusneuvosto ja yleiskokous tuomitsivat iskut 12 päivänä syyskuuta 2001 hyväksymillään päätöslauselmilla 1368/2001 ja 56/1. Saman kuun 28 päivänä turvallisuusneuvosto hyväksyi YK:n peruskirjan VII luvun nojalla päätöslauselman 1373/2001 terrorismin ja sen rahoituksen vastaisista toimista.

Yhdysvallat aloitti yhdessä Ison-Britannian kanssa YK:n peruskirjan itsepuolustusta koskevaan 51 artiklaan vedoten 8 päivänä lokakuuta 2001 sotilaalliset vastatoimet Afganistanissa Al Qaeda -terroristijärjestöä ja sitä suojelevaa Afganistanin Taleban-hallintoa vastaan.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Perustelut

1. Valiokunnan kannat aiempiin selontekoihin

Kylmän sodan päättymisen ja Euroopan jakolinjojen murtumisen jälkeen Suomen turvallisuuspoliittinen ympäristö on ollut jatkuvassa muutoksessa. Ulkoasiainvaliokunta on ottanut kantaa muutokseen kattavasti erityisesti valtioneuvoston turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaa koskevista selonteista laatimissaan mietinnöissä. Vuonna 1995 annettua valtioneuvoston Suomen turvallisuuspolitiikkaa koskevan selonteon johdosta valiokunta laati mietinnön UaVM 12/1995 vp. Edellisen, vuonna 1997 laaditun, selonteon perusteella valiokunta laati eduskunnan vastauksen pohjaksi mietinnön UaVM 6/1997 vp.

Vuoden 1995 valtioneuvoston selontekoa koskevassa mietinnössään ulkoasiainvaliokunta totesi, että selonteossa omaksutusta laajasta turvallisuuskäsityksestä huolimatta siinä ei esitetty kovinkaan syvällisiä arvioita turvallisuuden taloudellisesta, sosiaalisesta ja kulttuurisesta ulottuvuudesta, eikä juuri esitetty näihin näkökohtiin liittyvien ongelmien ratkaisemiseen tähtäviä laajempia poliittisia linjanvetoja esim. maailmankaupan, kehitysyhteistyön, pakolais- ja siirtolaiskysymyksen tai ympäristönsuojelun suhteen. Valiokunta katsoi myös, että vuoden 1995 selonteosta puuttui pitkälti globaali tarkastelu, koska selontekoa pidettiin alueellisen ulottuvuutensa osalta hyvin Eurooppa-keskeisenä.

Nyt käsillä olevaa selontekoa edeltäneestä vuoden 1997 selonteosta ulkoasiainvaliokunta totesi, että selonteossa arvioitiin monia turvallisuuteen vaikuttavia tekijöitä kylmän sodan ajasta muistuttavin voimapolitiittisin käsittein, mutta toisaalta yleisenä lähtökohtana oli laaja-alainen turvallisuuskäsite. Valiokunta totesi selontekoa asiantuntijakuulemisen yhteydessä luonnehdittun myös välivaiheen inventaarioksi, jossa vanha ja uusi esiintyivät rinnakkain epäloogisesti, jolloin johdonmukainen toiminnallinen strategia puuttuu.

Valiokunta toteaa, että Suomen turvallisuuspolitiikan peruslinjaukset ovat nyt käsillä olevassa selonteossa määritelty hieman vuoden 1997 selonteon linjauksista poikkeavasti. Vuoden 1997 selonteossa korostettiin uskottavaa kansallista puolustuskykyä ja todettiin puolustuksella olevan keskeinen merkitys Suomen turvallisuuspolitiikassa. Turvallisuuspolitiikkamme perustekijöiksi todettiin selonteossa sotilaallinen liittoutumattomuus, itsenäinen puolustus ja Euroopan unionin jäsenyys.

Vuoden 2001 selonteossa turvallisuus- ja puolustuspoliittinen toimintalinja kiteytetään uskottavan puolustuskyvyn ylläpitämiseen ja kehittämiseen, pysyttäytymiseen vallitsevissa olosuhteissa sotilaallisesti liittoutumattomana sekä osallistumiseen kansainväliseen yhteistyöhön turvallisuuden ja vakauden vahvistamiseksi.

Valiokunnan käsityksen mukaan nämä periaatteet ottavat aiempia selontekoja kattavammin huomioon turvallisuus- ja puolustuspolitiikan eri osa-alueet. Selonteon valmistumisen jälkeiset tapahtumat syksyn 2001 aikana korostavat edelleen laaja-alaisen lähestymistavan tarvetta ja periaatetta, jonka mukaan puolustuspolitiikka tulisi aina käsitellä yhdessä muiden ulkopoliittikan elementtien kanssa osana laajaa ja yhteistyövaraista turvallisuutta.

2. Vuoden 2004 selonteon valmistelu

Valiokunta pitää tärkeänä, että turvallisuusympäristön muutoksen yhä jatkuessa Suomen turvallisuus- ja puolustuspoliittisia linjauksia arvioidaan myös eduskunnan toimesta riittävän usein. Selonteossa todetaan, että Suomen turvallisuuspoliittisen toimintalinjan ja puolustuksen pitkäjänteinen kehittäminen edellyttää seuraavan perusteellisen selonteon laatimista vuonna 2004 eli vuotta kaavailtua aikaisemmin. Valiokunta katsoo selonteon kaavailun aikaistamisen siten, että selontekoa voidaan käsitellä eduskunnassa vuonna 2004, olevan perusteltua.

Valiokunta toteaa viitaten jäljempänä esitettävään arvioonsa Suomen turvallisuusympäris-

töstä ja kansainvälisestä kehityksestä, että vuoden 2004 selonteon merkitys on edelleen korostunut.

Valiokunta on pannut merkille eri yhteyksissä esitetyn kritiikin selonteon valmistelutapaan liittyen. Vuoden 2004 selonteon tärkeys asettaa valiokunnan mielestä erityisiä vaatimuksia myös sen valmistelulle, jossa tulee pyrkiä entistä laajempaan dialogiin.

Aiemmin puolustuspolitiikan linjausten valmisteluun käytetyt parlamentaariset puolustuskomiteat eivät valiokunnan mielestä sovellu erityisen hyvin turvallisuus- ja puolustuspolitiikan suuntaviivojen laatimiseen. Kuten valiokunta totesi vuoden 1997 selontekoa koskevassa mietinnössään UaVM 6/1997 vp, eduskunnan kanta puolustuspolitiikan — samoin turvallisuuspolitiikan — suuntaviivoihin voidaan hankkia vain itse eduskunnassa tapahtuvan käsittelyn kautta, jolloin valtioneuvoston selonteko on sovelias menetelmä tähän tarkoitukseen.

Valiokunta korostaa vuoden 2004 selonteon valmistelussa parlamentaarisen osallistumisen merkitystä, joten eduskunta on kytkettävä sopivin menettelyin valmisteluun jo siinä vaiheessa, kun selontekoa valmistellaan valtioneuvostossa. Selonteon valmistelussa olisi valiokunnan mielestä soveltuvalla tavalla pyrittävä huomioimaan myös kansalaisyhteiskunnan ja tutkimuslaitosten panos, jotta valmisteluun saataisiin mahdollisimman monipuolisia näkökantoja. Laajapohjainen valmistelu on perusteltua ottaen huomioon turvallisuusympäristöön vaikuttavien tekijöiden monimuotoisuus.

3. Kansainvälinen kehitys ja Suomen turvallisuuspoliittinen toimintaympäristö

Laaja turvallisuuskäsite ja sen merkitys muuttuneessa tilanteessa

Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan lähtökohta on laaja turvallisuuskäsite, jota on myös kutsuttu inhimilliseksi turvallisuudeksi. Laaja turvallisuuskäsite määriteltiin vuoden 1997 selonteossa käsittämään poliittisten ja sotilaallisten kysymysten lisäksi myös ihmisoikeuksien kunnioittamisen ja oikeusvaltioperiaatteen nou-

dattamisen sekä taloudellisen vapauden, sosiaalisen vastuun ja keskinäisen solidaarisuuden ympäristön suojelemiseksi. Määritelmässä korostuu turvallisuutta edistävien elementtien tukeminen epävakauksien torjumiseksi. Laajassa turvallisuuskäsitteessä otetaan myös huomioon se, että tiettyjen yhteiskuntatoimintojen lamaannuttaminen on mahdollista ilman suurimittaista aseellista konfliktia tai sodankäyntiä, mikä voi aiheuttaa vakavia yhteiskunnan turvallisuusraken-teisiin ja -ilmapiiriin vaikuttavia häiriöitä ja siten yksilön ja yhteisön turvattomuutta.

Selonteossa todetaan, että kansainvälisen riippuvuuden ja globalisaation kehittymisen myötä yhteiskunnat ovat tulleet yhä haavoittuvammiksi kansalliset rajat ylittävälle riskeille. Laajan turvallisuuskäsitteen merkitys on korostunut turvallisuuden uusien uhkien todennäköisyyden lisääntyessä.

Kuluvan syksyn tapahtumat ovat muistuttaneet, että kansainvälinen kehitys ei noudata jatkuvuutta, vaan ennalta arvaamattomat tapahtumat voivat muuttaa uhka-arvioita ja kansainvälisen kehityksen suuntaa. Valiokunta totesi vuonna 1997 turvallisuus- ja puolustuspoliittisessa mietinnössään (UaVM 6/1997 vp), että laajalaista turvallisuutta ei ollut huomioitu riittävästi puolustusjärjestelmän tarkastelussa. Valiokunta pitää hyvänä, että käsilläolevassa selonteossa on aiempia selontekoja johdonmukaisemmin pyritty huomioimaan laajan ja jakamattoman turvallisuuden käsite Suomen turvallisuuspolitiikan perustana käsittelemällä selonteossa aiempaa laajemmin mm. siviilikriisinhallintaa ja erilaisia uusia uhkia sekä yhteiskunnan varautumista myös ei-sotilaallisia kriisejä koskeviin poikkeusoloihin.

Valiokunta toteaa kuitenkin, että laaja turvallisuuskäsite tulisi ottaa konkreettisemmin huomioon turvallisuus- ja puolustuspoliittisissa ratkaisuissa. Tämä edellyttää turvallisuus- ja puolustuspolitiikan kokonaisvaltaisempaa valmistelua ja eri hallinnonalojen tiivistä yhteistyötä. Ennaltaehkäisy ja uhkiin varautuminen on entistä tärkeämpää, kun ensisijaisina kohteina voivat olla siviilit. Uhkakuvien muutos edellyttää valiokunnan mukaan myös, että turvallisuusympä-

ristön muutoksia ja niiden syitä tarkastellaan ja analysoidaan laajasti, ei vain eri instituutioiden kautta tai Eurooppaan keskittyen.

Valiokunnan mielestä ainoa keino varautua jatkuvaan muutokseen on toteuttaa mahdollisimman johdonmukaista turvallisuuspolitiikkaa, jossa sotilaallisen varautumisen ohella kiinnitetään kasvavaa huomiota laajan turvallisuuskäsitteen mukaiseen taloudelliset, sosiaaliset sekä ihmisoikeuksiin ja ympäristöön liittyvät näkökohdat huomioivaan ulkopoliittikkaan niin lähi-alueilla, Euroopan unionin puitteissa kuin maailmanlaajuisesti.

Globalisaation vaikutus

Valiokunta totesi jo vuoden 1995 turvallisuuspoliittista selontekoa koskevassa mietinnössään UaVM 12/1995 vp, että *"yhä useammat turvallisuuteen vaikuttavat tekijät ovat globalisoitumassa. Aivan erityisesti tämä koskee selonteossakin mainittuja taloudellista ja teknologista kehitystä sekä väestö- ja ympäristökysymyksiä. Tämän kehityksen vastapainoksi on kuitenkin muodostunut vahvoja protektionistisia, nationalistisia ja uskonnollis-fundamentalistisia pyrkimyksiä, jotka kärjistyessään saattavat aiheuttaa myös turvallisuuspoliittisia jännitteitä."*

Valiokunta yhtyy nyt käsillä olevaan selontekoon sisältyvään näkemykseen, jonka mukaan globalisaatio tarjoaa mahdollisuuksia kokonaisvaltaisen turvallisuuden lujittamiseksi, koska valtioiden, talouksien ja yhteiskuntien keskinäisen riippuvuuden kasvaessa paranevat samalla keinot puuttua yhteisesti turvallisuusongelmien syihin. Globalisaatioon liittyvät uhat huomioon ottaen valiokunta pitää selonteon lailla ensiarvoisen tärkeänä, että Suomi ulko- ja turvallisuuspolitiikan keinovalikoimaa käyttäen pyrkii edistämään laajapohjaisen kansainvälisen yhteistyön kehittämistä.

Yhteistyön mahdollistavia kansainvälisiä järjestöjä ja järjestelyjä on runsaasti, ja järjestöjen tavoitteet mahdollistaisivat periaatteessa globaalien turvallisuuskysymyksiä kattavan käsittelyn. Järjestöjen rakenteiden, toimintamahdollisuuksien ja yhteistyön puutteellisuudesta johtuen käytännön tulokset ovat kuitenkin

jääneet riittämättömiksi. Sen vuoksi pelkkä kansainvälisiin instituutioihin keskittyvä turvallisuuspolitiikan linjaus, josta valiokunta toteaa tässäkin selonteossa edelleen olevan viitteitä, antaa liian optimistisen kuvan kansainvälisestä turvallisuuskehityksestä. Tämän lähestymistavan käyttö yliarvioi valiokunnan mielestä kansainvälisen turvallisuuskehityksen institutionaalisen hallinnan mahdollisuuksia. Samalla tästä seuraa valiokunnan mielestä edelleen se, että turvallisuuskehitystä ei ole voitu analysoida riittävästi ja ettei selonteossa tuoda useissa tapauksissa selkeästi esiin Suomen omia poliittisia linjauksia.

Globalisaation turvallisuuspolitiikkaan vaikuttavat eri tekijät huomioon ottaen valiokunta pitää selonteon puutteena sitä, että kansainvälistä kehitystä koskeva selonteon osa keskittyy lähinnä Eurooppaan. Suomen on oltava yhä valmiimpi kantamaan vastuuta maanosamme turvallisuuteen vaikuttaviin globaaleihin kysymyksiin.

Varautuminen uusiin uhkiin kuten terrorismiin

Selonteon turvallisuusympäristöä kuvailevassa jaksossa käsitellään kansainvälisen riippuvuuden ja globaalitalouden kehittymisen myötä turvallisuusuhkien kirjoon tulleet kansainväliset poliittiset, taloudelliset, ekologiset ja informaatiouhat sekä kuvaillaan valtioneuvoston valmistautumista niihin.

Selonteossa todetaan terrorismin olevan uhka turvallisuudelle, demokratialle, oikeusvaltiolle ja ihmisoikeuksien toteutumiselle. Terrorismi on saanut yhä uusia muotoja ja päämääriä, kun eräät ääriliikkeet ovat omaksuneet toimintatapoja, joissa mahdollisimman monien ihmishenkien menetyks on itseisarvo ja tekojen päämäärä sinänsä, samalla kun terroritekojen tekijät itse pysyttelevät nimettöinä. Asiantuntija-arvioissa on todettu terroristien hyväksyvän nyt suuretkin massakuolemat käyttämällä muun muassa biologisia, kemiallisia tai ydinaseita. Terroristit eivät toimissaan noudata ns. sodan oikeussääntöjä, päinvastoin hyökkäykset kohdistetaan nimenomaan siviileihin maksimaalisen kauhun aikaansaamiseksi.

Kansainvälinen terrorismi ei ole uusi uhka, eikä terrorismin uhka Suomessa ole valiokunnan saaman selvityksen mukaan merkittävä. Mutta terrorismin ilmenemismuodot sekä tekojen laajuus ja suunnitelmallisuus ovat tekijöitä, jotka huomioon ottaen terrorismin uhkaa tulee valiokunnan mielestä selvittää Suomen turvallisuusympäristön kannalta ja siihen tulee varautua. Yhdysvaltoihin syyskuun 11 päivänä 2001 kohdistetut terrori-iskut olivat osoitus, että jopa maailman voimakkain sotilasmahti on haavoittuvainen terroristien iskuille.

Sotilaalliset vastatoimet, joihin Yhdysvallat ja Iso-Britannia ovat ryhtyneet terrori-iskujen takia, ovat olleet laajamittaiset, kun otetaan huomioon, että kyseessä on ei-valtiollinen vastustaja. YK:n turvallisuusneuvoston ja yleiskokouksen yksimieliset ja nopeat päätökset asiassa sekä NATO:n valmius turvautua terrorismin vastaisessa taistelussa kollektiiviseen puolustukseen Washingtonin sopimuksen 5 artiklan nojalla ensimmäistä kertaa osoittavat osaltaan terrorismin aiheuttaman turvallisuusuhan vakavuuden. Sotilaallisten yhteenottojen rinnalle merkittävänä uhkana kansainväliselle turvallisuudelle ovat nousemassa terrorismin ja esimerkiksi informaatio- ja ympäristösodankäynnin tapaiset ns. asymmetriset hyökkäykset.

Terrorismi ja järjestäytynyt rikollisuus ja siihen usein liittyvä rahanpesu muodostavat yli rajojen toimivan verkoston, joka voidaan torjua vain laajalla kansainvälisellä yhteistyöllä. Terrorismin pitkäjänteisessä torjunnassa sotilaalliset keinot eivät ole ensisijaisia. Kansainvälisen yhteistyön perustana on jo olemassa terrorismin ja rahanpesun ehkäisemiseksi laadittu kansainvälinen sopimusverkosto, jonka toimeenpanoon tulee valiokunnan mielestä kiinnittää erityistä huomiota. Erityisen tärkeää valiokunnan mielestä on terrorismin rahoituksen tyrehdyttäminen, mikä edellyttää lainsäädännön tarkistamista ja avoimempaa kansainvälistä yhteistyötä taloudellisten toimijoiden välillä.

Valiokunta korostaa ihmisoikeuksien kunnioittamista terrorismin ehkäisyssä ja sen vastaisessa toiminnassa samoin kuin määrätietoista panostusta kansainvälisen oikeuden kehittämi-

seen. Syyllisten saattaminen oikeudelliseen vastuuseen teoistaan on tärkeää. Kansallisten turvallisuus- ja tiedustelupalvelujen yhteistyön ja poliisiyhteistyön kehittäminen on valiokunnan mukaan tärkeä osa kansainvälistä terrorismin ennaltaehkäisyä. Myös terveydenhuolto- ja terveyspalvelujen saatavuus on osa varautumis- ja turvallisuusstrategiaa. Niiden ylläpitoon ja saatavuuteen koko Suomessa tulee valiokunnan mielestä kiinnittää huomiota myös tästä syystä.

Valiokunta pitää myös tärkeänä, että ydinturvallisuuteen kiinnitetään kasvavaa huomiota. Valiokunta katsoo, että Suomen tulee tukea myös kansainvälistä yhteistyötä, jolla estetään käytetyn ydinpolttoaineen joutuminen rikollisten tai terroristien haltuun.

Valiokunta katsoo, että terrorismin syytä tulisi selvittää tarkemmin, jotta ilmiötä voitaisiin torjua myös pitkällä tähtäimellä. Valiokunnan saaman selvityksen perusteella voidaan jo nyt arvioida, että köyhyys, taloudellinen ja sosiaalinen epätasa-arvo, syrjäytyneisyys, ihmisoikeuksien kunnioittamisen puute, yhteiskuntien epädemokraattisuus ja ääritapauksissa valtiorakenteiden hajoaminen (ns. *failed state*) ovat otollista kasvualustaa terrorismille ja väkivaltaisten konfliktien puhkeamiselle. Terrorismin ja väkivaltaisten konfliktien ehkäisyssä eivät riitä sotilaalliset keinot, vaan ehkäisyssä tulee pyrkiä kokonaisvaltaiseen politiikkaan, jossa demokratian ja ihmisoikeuksien kunnioittaminen sekä taloudellinen ja sosiaalinen hyvinvointi otetaan huomioon. Tässä yhteydessä valiokunta korostaa erityisesti koulutuksen merkitystä.

Valiokunta pitääkin globaalin jakamattoman turvallisuuden periaate huomioon ottaen tärkeänä, että hallitus pyrkii edistämään maailmankaupan järjestelmän oikeudenmukaisuutta sekä pyrkii kasvattamaan kehitysyhteistyöhön annettavia määrärahoja kansainvälisesti sovittujen päämäärien mukaisesti niin, että 0,7 prosentin tavoite bruttokansantulosta saavutetaan mahdollisimman pian. Konfliktien ennaltaehkäisyyn ja siviilikriisinhallintaan tulisi valiokunnan mielestä panostaa aikaisempaa enemmän.

Valiokunta toteaa, että terrorismin kaltaisten uusien uhkien torjuminen asettaa erityisiä vaati-

muksia viranomaisten yhteistyön koherenssille, koska terrorismin torjunta edellyttää kansallisesti saumatonta yhteistyötä kokonaisuunpuolustukseen osallistuvien eri viranomaisten välillä sekä lisäksi käytännössä kaikilta näiltä viranomaistahoilta myös valmiuksia entistä tiiviimpään ja konkreettisempaan kansainväliseen yhteistyöhön.

Valiokunta tukee hallituksen tavoin EU:n toimia terrorismin torjunnan tehostamiseksi. Valiokunta pitää tärkeänä, että erityisesti lainsäädännöllisten toimien yhteydessä varmistetaan ihmisoikeuksien ja oikeusvaltioperiaatteen toteutuminen.

Siviilikriisinhallinta sekä konfliktien ja kriisien ennalta ehkäisy

Selonteon mukaan Suomi kehittää siviilikriisinhallintaan liittyviä valmiuksia kansallisista lähtökohdista ja niistä saadaan myös kokemusta, jota voidaan hyödyntää kotimaan oloissa.

Kansainvälisen siviilikriisinhallintaa koskevan yhteistyön kehittämisessä Suomi on selonteon mukaan panostanut erityisesti Euroopan unionin valmiuksien kehittämiseen. EU:n siviilikriisinhallintayhteistyön painopistealueiksi vahvistettiin Feiran Eurooppa-neuvoston kokouksessa poliisitoimi, oikeusvaltion ja siviilihallinnon vahvistaminen sekä pelastustoimi.

Valiokunta pitää hyvänä, että siviilikriisinhallintaa koskevien valmiuksien luomisessa EU:ssa on hyväksytty konkreettisia, aikataulutettuja tavoitteita samalla tavalla kuin EU:n sotilaallisessa kriisinhallinnassa. EU:n määrittelemät siviilikriisinhallinnan painopistealueet on määritelty suhteellisen kapeasti. Tämä lähestymistapa on ilmeisesti valittu, jotta siviilikriisinhallintaa koskeva yhteistyö kyetään EU:n piirissä saamaan toimintavalmiiksi samassa aikataulussa kuin sotilaallinen kriisinhallinta eli vuoteen 2003 mennessä. Valiokunta korostaa, että edellä mainittuja EU:n siviilikriisinhallinnan painopistealueita tulisi kehittää tasapainoisesti niin, että myös oikeusvaltion ja siviilihallinnon vahvistamiseen kiinnitetään nykyistä enemmän huomiota.

Valiokunta pitää tärkeänä, että EU:n siviilikriisinhallintaa koskevaa yhteistyötä kehitetään osana EU:n ulkosuhteiden kokonaisuutta. Siviilikriisinhallintaan laajassa mielessä kuuluu valiokunnan mielestä olennaisena osana konfliktien ennalta ehkäisy, minkä vuoksi valiokunta korostaa Göteborgin Eurooppa-neuvoston vahvistamaa periaatetta, jonka mukaan EU:n on pyrittävä parantamaan valmiuksia suorittaa kaikkia konfliktinesto- ja kriisinhallintatehtäviä, joissa käytetään sekä sotilaallisia että siviilikeinoja.

Valiokunta tukee valtioneuvoston pyrkimyksiä kehittää Suomen siviilikriisinhallintaa koskevan yhteistyön koordinaatiota eri viranomaisien välillä. Valiokunta toteaa, että siviilikriisinhallintaa koskevalle yhteistyölle tulisi osoittaa valtion talousarviossa määrärahoja samalla tavoin kuin sotilaalliselle kriisinhallinnalle. Valiokunta pitää selonteon puutteena sitä, että siinä ei esitetä konkreettisia arvioita siviilikriisinhallinnan kehittämisen edellyttämistä kustannuksista. Kaikkien kriisinhallintaan osallistuvien koulutuksessa tulisi korostaa ihmisoikeuksien kunnioittamista ja oikeusvaltioperiaatteiden noudattamista.

Valiokunta korostaa, että Suomen on selonteon linjauksen mukaisesti paneuduttava erityisenä painopistealueena konfliktien ennaltaehkäisyyn, joka, kuten selonteossa todetaan, on inhimillisiltä ja taloudellisilta kustannuksiltaan olennaisesti tehokkaampaa kuin jo puhkeamaan päässeeseen kriisiin hoitaminen. Tämän periaatteen toteuttaminen edellyttää valiokunnan mielestä jatkuvaa tiivistä yhteistyötä YK:n sekä alueellisten järjestöjen, kuten ETYJin ja Euroopan neuvoston, kanssa konfliktien ehkäisemiseen tähtäävässä työssä. Erityistä huomiota on valiokunnan mielestä kiinnitettävä myös Euroopan neuvoston ja ETYJin taloudellisten resurssien riittävyyteen. Valiokunta pitää tärkeänä, että kansalaisjärjestöjen työtä kriisien ennalta ehkäisyssä tuetaan, myös osoittamalla siihen taloudellisia resursseja.

Valiokunta toteaa yleisenä huomiona, että Suomi voi aktiivisella panoksella ja tehokkaalla kansallisella koordinaatiolla kyetä vaikutta-

maan merkittävästikin siviilikriisinhallinnan ja konfliktien ehkäisyn kehittämiseen eri kansainvälisissä järjestöissä.

Asevalvonta ja aseidenriisunta

Selonteossa todetaan, että asevalvonnassa ja aseidenriisunnassa on kansainvälinen huomio viime vuosina kohdistunut entistä voimakkaammin tavanomaiseen aseistukseen sekä siihen liittyviin humanitaarisiin kysymyksiin. Tämän huomion taustalla on mm. pienaseiden hallitsematon leviäminen aseellisten konfliktien yhteydessä sekä henkilömiinojen laaja ja summittainen käyttö siviiliasutuksen keskelläkin.

Valiokunta pitää rohkaisevana, että YK:n puitteissa on käynnistetty pienaseiden valvontaa koskeva kansainvälinen prosessi, jonka tuloksena heinäkuussa 2001 pidetyssä pienaseita koskeneessa YK:n konferenssissa hyväksyttiin pienaseiden laittoman kaupan estämiseen tähtäävä toimintaohjelma. Valiokunta pitää tärkeänä, että Suomi pyrkii kaikkiin käytettävissä olevin keinoin tukemaan toimintaohjelman toteuttamista sekä pienaseita koskevan kansainvälisen valvontajärjestelmän edelleen kehittämistä.

Valiokunta toteaa, että pienaseiden kansainvälisessä valvonnassa tulee kiinnittää huomiota myös pienaseiden lailliseen kansainväliseen kauppaan. Tässä mielessä valiokunta pitää Suomen kannalta tärkeänä, että Suomesta tapahtuvassa aseviennissä säilytetään nykyinen valtioneuvoston päätöksenteon kautta toteutuva poliittinen ja julkinen kontrolli.

Henkilömiinojen valmistamisen, hallussapidon ja käytön kieltävän Ottawan sopimuksen on allekirjoittanut yli 140 valtiota ja siinä on tällä hetkellä noin 120 sopimuspuolta. Sopimus tuli kansainvälisesti voimaan maaliskuun 1999 alussa. Suomi ei ole toistaiseksi allekirjoittanut sopimusta. Suomi on osapuolena mukana tavanomaisien aseiden rajoituksia koskevan sopimuksen (CCW) miinapöytäkirjassa, joka tuli voimaan vuonna 1998.

Valiokunta pitää tärkeänä, että Suomi tukee henkilömiinojen tehokasta ja maailmanlaajuisia kieltoa sekä edellä mainitun miinapöytäkirjan että Ottawan sopimuksen perusteella ja osallis-

tuu EU:n toimintaan Ottawan sopimuksen tavoitteiden ja yleismaailmallisen täytäntöönpanon edistämiseksi.

Selonteon mukaan hallitus jatkaa selvitystyötä pyrkimyksenä Suomen liittyminen Ottawan sopimukseen vuonna 2006 ja jalkaväkimiinojen hävittäminen vuoteen 2010 mennessä uskottavasta puolustuskyvystä tinkimättä. Valiokunta edellyttää, että valtioneuvosto sisällyttää vuoden 2004 selontekoon asiasta kattavan selvityksen ja valtioneuvoston kannan Ottawan sopimukseen liittymisestä. Valiokunnan mielestä asian poliittista valmistelua tulee edelleen jatkaa hallituksessa.

Selonteossa todetaan, että tämänhetkisen arvioon perusteella Suomi ei pidä tarpeellisuutta tai mahdollisuutta liittyä tavanomaisien aseiden rajoittamista koskevaan TAE-sopimukseen, mutta Suomi seuraa tarkoin sopeutetun TAE-sopimuksen täytäntöönpanoa ja vaikutuksia. Valiokunta toteaa sopimuksen tärkeyteen viitaten, että Suomen suhtautumista TAE-sopimukseen tulee tarkastella lähivuosien kehityksen perusteella uudelleen vuoden 2004 selonteossa.

Joukkotuhoaseiden leviämisen osalta valiokunta toteaa viime aikojen kansainvälisen kehityksen sisältävän sekä positiivisia että huolestuttavia seikkoja. Valiokunta pitää myönteisenä Venäjän ja Yhdysvaltojen pyrkimyksiä vähentää merkittävästi strategisten ydinaseidensa määrää.

Selonteossa todetaan, että uhka biologisten aseiden käyttämiselle on kasvamassa. Lisäksi huolena on biologisten ja ydinaseiden joutuminen terroristien käsiin.

Yhdysvalloissa ilmenneet pernaruttotapaukset ovat konkretisoineet uhan ja tuoneet esille niitä vaikeuksia, joita nykyaikaisilla avoimilla yhteiskunnilla on torjua yksinkertaisellakin tavalla suoritettua biologisen aseiden käyttöä ja suojautua siltä. Valiokunta pitää tätä taustaa vasten huolestuttavana, että biologisen aseiden kieltosopimuksen valvontapöytäkirjaa koskevat neuvottelut eivät heinäkuussa 2001 johtaneet tulokseen. Valiokunta pitää keskeisenä aseidenriisunnan tavoitteena saada aikaan biologisia aseita koskeva sitova kansainvälinen valvontajärjestel-

mä samaan tapaan kuin kemiallisten aseiden valvontaan on pystytty luomaan.

Euroopan unionin rooli Euroopan turvallisuuskehityksessä

Selonteossa todetaan Länsi-Euroopasta käynnistyneen poliittisen ja taloudellisen yhdentymisen keskeisenä tavoitteena olevan Euroopan vakauden, turvallisuuden ja vaurauden lisääminen. Valiokunta yhtyy selonteon arvioon, jonka mukaan EU:n laajentumispolitiikka on lisännyt vakautta maanosassa. Valiokunta korostaa, että EU:n tulee pitää lähivuosien keskeisimpänä tehtävänä laajentumisen toteuttamista hyväksytyjen periaatteiden ja päätösten mukaisesti.

Valiokunta pitää oikeana selonteon käsitystä siitä, että Euroopan unionin merkitys Suomen turvallisuuspoliittisten etujen ja päämäärien toteuttamisessa on entisestään lisääntynyt. Valiokunta kannattaa sitä, että Suomi toimii aloitteellisesti EU:n kriisinhallintakapasiteetin kehittämisessä selonteossa mainitun kokonaisvaltaisen keinovalikoiman periaatetta toteuttaen, mikä tarkoittaa tarvittaessa sotilaallisen kriisinhallinnan keinojen käyttöä, mutta ensisijaisesti unionin siviilikriisinhallinnan keinojen sekä EU:n käytössä olevien muiden poliittisten ja taloudellisten mahdollisuuksien täysimittaista hyödyntämistä. Tässäkin mielessä Suomen Eurooppa-politiikan peruslinja, unionin toimintakyvyn vahvistaminen, on valiokunnan mielestä erittäin perusteltu.

Valiokunta toteaa, että kehitys Euroopan unionin kriisinhallintakapasiteetin luomisessa on ollut erittäin nopeaa. Rakenteet sekä sotilaallisen että siviilikriisinhallintakapasiteetin osalta on luotu Helsingin Eurooppa-neuvoston päätösten perusteella Suomen puheenjohtajakauden jälkeen. Selonteon antamisen jälkeen Suomi on päättänyt laajentaa tarjoutaan EU:n yhteiseen voimavaraluetteloon kattamaan 2 000 sotilasta. Valiokunta pitää hyvänä, että Suomen joukkotarjouksessa korostuvat Suomelle myös maamme pitkäaikaiset kokemukset YK:n rauhanturvatoiminnassa huomioon ottaen hyvin soveltuvat elementit, esimerkiksi sotilaiden ja siviilien yhteistyöstä vastaavien ns. CIMIC-elementtien sis-

ällyttäminen tarjoukseen. Valiokunta katsoo, että kriisinhallinnassa Suomen kaltaiselle maalle, jonka armeija perustuu asevelvollisuuteen, sopii erityisesti osallistuminen CIMIC-toimintaan ja muuhun sellaiseen rauhanturvatoimintaan, jossa keskeisessä asemassa on luottamuksen rakentaminen kriisin osapuolten välille.

Valiokunta pitää tärkeänä, että avoimena olevat kysymykset EU:n ja NATO:n välisestä yhteistyöstä kriisinhallinnassa, erityisesti kysymys NATO:n resurssien ja sotilaallisten rakenteiden lainaamisesta EU:n johtamassa kriisinhallintatehtävässä, pyrittäisiin ratkaisemaan mahdollisimman pian. Valiokunta pitää tärkeänä, että EU:n sotilaallisesti liittoutumattomat maat pääsevät Nizzan Eurooppa-neuvoston päätösten mukaisesti mukaan NATOssa unionin kriisinhallintaoperaatioita varten tehtävään työhön.

NATO:n merkitys Euroopassa

NATO on kylmän sodan päättymisen jälkeen ja erityisesti vuonna 1999 pidetyn Washingtonin huippukokouksen jälkeen laajentanut toiminta-ajatustaan yhteisestä puolustuksesta kriisinhallintaan sekä rauhankumppanuustoimintaan.

Selonteossa valtioneuvosto toteaa Suomen pitävän NATOa keskeisenä euroatlanttisen alueen sotilaallisena turvallisuusjärjestönä, josta on kehittynyt merkittävä kriisinhallintajärjestö ja joka harjoittaa laajaa yhteistyötä liittokuntaan kuulumattomien kumppanimaiden ja siten myös Suomen kanssa.

NATO:n laajentunut toimintakenttä huomioon ottaen valiokunta pitää selontekoon sisältyvää arviota NATO:n merkityksestä oikeana. Kuten selonteossa todetaan, Suomella on jatkosakin valiokunnan mielestä oltava valmius osallistua rauhanturvain päätöksentekomenettelyjen mukaisesti eduskunnan ja ulkoasiainvaliokunnan hyväksymisen perusteella sellaisiin NATO:n johtamiin kriisinhallintaoperaatioihin, joilla on YK:n tai ETYJin toimeksianto.

NATO:n laajentumisesta valiokunta arvioi saamansa selvityksen perusteella, että ensi vuonna pidettävä NATO:n huippukokous päättää kutsua uusia jäseniä liittokuntaan. Valiokunta pitää selonteon tavoin tarpeellisena, että Suomi

seuraa tarkoin NATO:n laajentumiskehitystä periaatteena, että kullakin valtiolla on oikeus itse valita turvallisuusjärjestelynsä.

Valiokunta korostaa, että selonteon antamisen jälkeen Venäjän ja NATO:n suhteissa on tapahtunut myönteistä kehitystä ja Venäjän taholta on suhteessa NATO:n laajentumiseen esitetty uusia näkemyksiä.

YK-järjestelmän kehittäminen

Selonteossa todetaan, että Yhdistyneet Kansakunnat on ainoa kansainvälinen järjestö, jonka turvallisuuspoliittiset toimintavaltuudet ulottuvat kaikkialle maailmaan. Valtioneuvoston mukaan Suomi panostaa jatkossakin voimavaroja YK:n toimintaan ja tukee sen asemaa ainoana universaalina toimijana kansainvälisen rauhan ja turvallisuuden saavuttamiseksi.

Muuttunut turvallisuusympäristö, YK:n arvovallan kasvu ja järjestön taloudellisen tilanteen parantuminen ovat luoneet edellytykset järjestön roolin ja toiminnan vahvistamiselle turvallisuuden ja rauhan ylläpitämiseksi. YK on ainoa kansainvälinen järjestö, jonka toimivalta kattaa kaikki laajan turvallisuuskäsitteen elementit. Sen vuoksi valiokunnan mielestä Suomen tulee tukea YK:n valmiuksien vahvistamista ja korostaa YK:n keskeistä roolia kokonaisvaltaisessa kriisinhallinnassa. Vaikka valiokunta pitää tärkeänä, että alueellisesti pyritään luomaan kattavia kriisinhallinnan järjestelmiä, kuten esimerkiksi Euroopassa EU:n puitteissa, ei kriisien hallinta ja jatkohoito onnistu ilman tehokasta globaalia kriisinhallinnan toimijaa ja koordinoijaa, jollainen voi olla vain YK.

YK on valiokunnan mielestä ryhtynyt ennakkoluottomasti arvioimaan toimintaansa rauhanturvaamisessa ja kriisinhallinnassa. Valiokunta pitää tärkeänä, että Suomi tukee tätä työtä erityisesti ns. Brahimin raportin pohjalta.

Valiokunta pitää tärkeänä, että YK:n rauhanturva- ja kriisinhallintatyön edellytyksiä pyritään Suomen taholta määrätietoisesti parantamaan ottaen kattavasti huomioon viimeaikaiset kokemukset YK:n vaativista rauhanooperaatioista, kuten Itä-Timorin ja Kosovon operaatioista. Valiokunta korostaa, että Suomen tulee myös

jatkossa osallistua YK:n rauhanturvaoperaatioihin.

Valiokunta korostaa myös YK:n merkitystä kansainvälisen oikeuden kehittämisessä, joka toteutuu esimerkiksi YK:n sotarikostuomioistuinten työn kautta. Valiokunta pitää tärkeänä, että Suomi jatkaa tukeaan Kansainvälisen rikostuomioistuimen toimintaedellytysten parantamisessa.

Ottaen huomioon laaja-alaisen turvallisuuden käsitteeseen olennaisesti liittyvät kehityksymykset valiokunta pitää tärkeänä, että Suomi omalta osaltaan tukee YK:n vuoden 2000 Millennium-huippukokouksessa hyväksytyjen globaalien kehitystavoitteiden toteuttamista.

ETYJ ja Euroopan neuvosto

Valiokunta pitää arvossa ETYJin sekä Euroopan neuvoston työtä ja kannattaa Suomen jatkuvaa tukea järjestöille. Valiokunnan mielestä Suomen tulisi pyrkiä edistämään järjestöjen välistä koordinaatiota ja työnjakoa siten, että ETYJ pyrkisi erityisesti panostamaan kriisien ennaltaehkäisyyn, luottamusta lisääviin toimiin sekä käytännön kenttätyöhön, josta hyvänä esimerkkinä valiokunta pitää esimerkiksi ETYJin roolia vaalien järjestämisessä ja vaalitarkkailussa sekä vähemmistövaltuutetun toimintaa.

Euroopan neuvostolle sopii valiokunnan mielestä erityisesti normatiivinen työ demokratian, oikeusvaltion sekä ihmisoikeuksien edistäjänä, missä korostuu esimerkiksi Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ja ihmisoikeusvaltuutetun toiminnan kautta tapahtuva EN:n jäsenyyssuhteiden ja -velvoitteiden seuranta.

Itämeren alueen turvallisuuskehitys

Itämeren alueen yhteistyö on 1990-luvun aikana kehittynyt voimakkaasti myönteiseen suuntaan kylmän sodan ajan sotilaallisen vastakkainasettelun väistyttyä. Valiokunta pitää alueen kehitystä, joka perustuu kaikilla yhteiskunnan aloilla tapahtuneen yhteistyön tiivistymiseen, kansainvälisestäkin merkittävänä myönteisenä esimerkkinä valtioiden välisen keskinäisen riippuvuuden positiivisista vaikutuksista.

EU:n näköpiirissä oleva laajentuminen, jonka jälkeen Venäjää lukuun ottamatta kaikki Itämeren rantavaltiot ovat unionin jäseniä, kasvattaa EU:n merkitystä alueella olennaisesti. Valiokunta pitää Puolan sekä Baltian maiden liittymistä EU:hun merkittävänä alueen vakautta lisäävänä tekijänä.

Itämeren rantavaltioista Puola on edellisen selonteon käsittelyn jälkeen liittynyt NATOon. Myös Viro, Latvia ja Liettua ovat hakeneet liittokunnan jäsenyyttä. Valiokunta arvioi, että edellinen NATO:n laajentuminen on kyetty toteuttamaan niin, että se on osaltaan vakauttanut Euroopan turvallisuustilannetta. Tähän on vaikuttanut se, ettei NATO aio sijoittaa uusiin jäsenmaihinsa ulkomaisia joukkoja, tukikohtia tai ydinaseita.

Myös Baltian maiden mahdollinen liittymisen NATOon tulisi valiokunnan mielestä toteuttaa niin, että sillä ei ole negatiivisia vaikutuksia Itämeren alueen turvallisuuspoliittiseen tilanteeseen. Valiokunta pitää tärkeänä, että NATO pyrkii omaksumansa linjan mukaisesti asettamaan erityistä painoa yhteistyösuhteiden kehittämiseen Venäjän kanssa.

Valiokunta pitää tärkeänä selonteon linjauksia, jonka mukaan pohjoisen Euroopan vakaan ja demokraattisen kehityksen tukeminen säilyy Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikan painopistealueena.

Pohjoismaisen yhteistyön merkitys

Valiokunta pitää oikeana selonteon arviota siitä, että pohjoismaisen yhteistyön merkitys säilyy Itämeren alueella tulevaisuudessakin keskeisenä.

Pohjoismainen sotilaallista kriisinhallintaa koskeva yhteistyö on eri Pohjoismaiden integraatio- ja turvallisuuspolitiikan ratkaisujen erillisuudesta huolimatta osoittanut toimintakykynsä, mikä näkyy esimerkiksi menestyksellisenä NORDCAPS-yhteistyönä. Valiokunta pitää myös myönteisenä sitä, että Suomi, Ruotsi ja Norja ovat tehneet päätöksen yhteisestä kuljetushelikopterihankinnasta.

Valiokunta pitää tärkeänä, että Suomi jatkaa tiivistä vuoropuhelua muiden Pohjoismaiden,

erityisesti Ruotsin, kanssa turvallisuuskysymyksistä. Valiokunta toteaa, että Pohjoismaiden neuvoston tarjoamat mahdollisuudet yhteistyön tiivistämisessä sekä esimerkiksi siviilikriisinhallinnan kansainväliseen kehittämistyöhön hyvin soveltuvana foorumina tulisi käyttää täysimääräisesti hyväksi.

Venäjän roolin arviointi

Selonteossa kuvataan varsin yksityiskohtaisesti niitä tekijöitä Venäjän viime aikojen kehityksessä, joilla on vaikutusta Suomen turvallisuuteen. Venäjän kehittymisen demokraattiseksi oikeusvaltioksi ja toimivaksi markkinataloudeksi todetaan jatkuvan, mutta samalla todetaan kehityksessä olevan yhä epävarmuustekijöitä, jotka liittyvät erityisesti talouden ongelmiin. Valiokunta kiinnittää huomiota myös Tshetshenian konfliktiin, johon valiokunnan mielestä tulisi pikaisesti löytää poliittinen ratkaisu.

Valiokunta toteaa, että Venäjän poliittinen tilanne on vuosien 1999 ja 2000 duuman ja presidentin vaalien jälkeen vakiintunut.

Valiokunta tukee Suomen aktiivisia pyrkimyksiä edistää EU:n ja Venäjän suhteiden kehitystä erityisesti EU:n yhteisen Venäjä-strategian ja EU:n pohjoisen ulottuvuuden toimintaohjelman sekä Barentsin ja arktisen alueen yhteistyön kautta. Tavoitteena tulee valiokunnan mielestä olla laaja-alainen strateginen kumppanuus Euroopan unionin ja Venäjän välillä, erityisesti taloudellisissa, mutta myös sosiaalisissa sekä kestävään kehitykseen liittyvissä kysymyksissä. Valiokunta toteaa myös, että Venäjä voi omalla kokemuksellaan tuoda merkittävän lisän kansainväliseen sotilaalliseen kriisinhallintaan, jota yhteistyötä maa voi tulevaisuudessa harjoittaa myös EU:n kanssa. Valiokunta pitää Suomen kannalta tärkeänä myös sitä, että panostuksia Suomen ja Venäjän lähialueyhteistyöhön jatketaan tavoitteena yhteistyön vahvistaminen edelleen. Tämä yhteistyö voidaan nähdä myös osana toimintaa laajan turvallisuuden vahvistamiseksi Suomen lähialueilla.

Selontekoon sisältyy arvio niistä kriisityypeistä, joihin Venäjän kehitys ja politiikka voisivat tulevaisuudessa johtaa Pohjois-Euroopan ja

Itämeren alueella. Valiokunta arvioi, että näiden uhkakuvien torjumisessa keskeistä on pyrkimys kattavaan, molempien osapuolten edut huomioivaan kumppanuuteen erityisesti Venäjän ja laajentuvan Euroopan unionin välillä. Valiokunta korostaa, että tämä kumppanuus tulee pyrkiä ulottamaan myös kansalaisyhteiskunnan tasolle.

Kansainvälisen tilanteen laajempi arviointi selonteoissa

Valiokunta viittaa edellä esittämäänsä käsitykseen selonteon tietystä Eurooppa-keskeisyydestä ja toteaa esimerkinomaisesti, että selonteossa ei käsitellä kokoavasti Venäjän ja Yhdysvaltojen välisiä suhteita taikka suhteiden merkitystä Suomen, lähialueidemme ja Euroopan turvallisuudelle, eikä lainkaan Kiinan tai Lähi-Idän tilanteen merkitystä kansainvälisten suhteiden kehityksessä. Valiokunta pitää tärkeänä, että myös näihin kysymyksiin kiinnitetään riittävästi huomiota vuoden 2004 selontekoa valmisteltaessa.

Yhdysvaltain ja Venäjän suhteissa on erityisesti selonteon antamisen jälkeen tapahtunut myönteistä kehitystä. Maiden lähentyminen ja lisääntynyt yhteistoiminta on ollut merkille pantavaa erityisesti terrorismin vastaisessa taistelussa. Maiden suhteisiin vaikuttaa edelleen kysymys vuoden 1972 ohjustorjuntasopimuksen tulkinnasta, koska Yhdysvallat suunnittelee kokonaan uuden kattavan ohjuspuolustusjärjestelmän rakentamista.

Kansainvälisen yhteisön vahvistamisen kannalta on myönteistä, jos Yhdysvallat sitoutuu nykyistä enemmän sekä YK-järjestelmän että muun sopimusvaraisen yhteistyön kehittämiseen.

4. Suomen turvallisuus- ja puolustuspoliittisen toimintalinjan arviointi

Kuten edellä tässä lausunnossa on todettu, valiokunta arvioi selonteon määrittelemien Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan toimintalinjan perustekijöiden kattavan aiempien selontekojen vastaavia linjauksia paremmin turvallisuus- ja puolustuspolitiikan eri osa-alueet. Valiokunta pitää näitä toimintalinjan perustekijöi-

tä, uskottavaa puolustuskykyä, sotilaallista liittoutumattomuutta sekä osallistumista kansainväliseen yhteistyöhön turvallisuuden ja vakauden vahvistamiseksi, Suomen turvallisuusympäristö huomioon ottaen oikeina.

Valiokunta toteaa, että tässä selonteossa aiempiin selontekojen linjauksiin verrattuna tehdyt muutokset eivät johdu Suomen politiikan perustana olevan arvomaailman muutoksista. Niitä on valiokunnan mielestä pidettävä aiheellisenä reagoitina Suomen turvallisuusympäristön muutoksiin, jota koskevaa jatkuvaa arviointia myös selonteossa korostetaan.

Valiokunta toteaa, että selonteossa ei juuri problematisoida liittoutumattomuuden merkitystä Suomen kannalta, eikä arvioida sitä, mitkä muutokset "vallitsevissa olosuhteissa" voisivat muuttaa Suomen linjaa sotilaallisen liittoutumattomuuden suhteen. Suomi on Euroopan unionin yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan, erityisesti kriisinhallintakyvyn kehittymisen, myötä entistä vahvemmin sitoutunut turvallisuuspoliittisesti Euroopan unioniin. Valiokunta yhtyy selonteon arvioon, jonka mukaan Suomen osallistuminen EU:n yhteiseen ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan täydentää ja kehittää Suomen kansallista turvallisuuspolitiikkaa ja aktiivisella toiminnalla unionin jäsenenä Suomi edistää omia turvallisuustavoitteitaan.

Euroopan unionin turvallisuus- ja puolustuspolitiikan kehitys ja unionin laajentuminen, samoin kuin NATOn todennäköinen laajentuminen Prahan ensi vuoden huippukokouksen päätösten jälkeen, vaikuttavat valiokunnan mielestä Suomen turvallisuuspoliittiseen ympäristöön, erityisesti jos Baltian maat liittyvät NATOon.

Valiokunnan mielestä kansainvälisen turvallisuusympäristön muutosta, EU:n turvallisuus- ja puolustuspolitiikan kehityksen sekä EU:n ja NATOn laajentumisprosessien vaikutuksia tulee arvioida perusteellisesti vuoden 2004 selonteon yhteydessä, kun muutosprosessien tulokset ovat selkeämmin arvioitavissa. Valiokunnan mielestä vuoden 2004 selonteossa tulisi arvioida laajasti myös sotilaallisen liittoutumattomuuden merkitystä ja roolia muuttuvassa turvallisuusympäristössä.

Suomen sotilaallisen liittoutumattomuuden tähänastista merkitystä arvioitaessa valiokunta toteaa, että Suomi on varsin hyvin kyennyt yhdistämään sotilaallisen liittoutumattomuuden aktiiviseen toimintaan kansainvälisen kriisinhallintakyvyn kehittämisessä sekä Euroopan unionin että NATO:n rauhankumppanuusohjelman puitteissa. Tästä ovat valiokunnan mielestä hyviä esimerkkejä Suomen aktiivinen toiminta EU:n kriisinhallintakyvyn kehittämisessä EU-puheenjohtajuuskaudella, Suomen merkittävä panos NATO-johtoisissa rauhanturvaoperaatioissa entisen Jugoslavian alueella sekä suomalaisten välittäjien panos esimerkiksi Kosovon ja Pohjois-Irlannin kriisien ratkaisussa.

Valiokunta toteaa, että tämän lausunnon valmistumisen ajankohta ei ajallisen perspektiivin lyhyden vuoksi mahdollista pitkälle menevien johtopäätösten tekoa syyskuun 11. päivän terroristi-iskujen ja niitä seuranneen kansainvälisen yhteistyön vaikutuksista Suomen turvallisuuspolitiikkaan. Valiokunta voi kuitenkin yhtyä asiantuntijakuulemisten yhteydessä samoin kuin valtioneuvoston taholta syyskuun 11. päivän jälkeen esitettyihin arvioihin, joiden mukaan iskuilla ei ole ollut vaikutusta Suomen turvallisuus- ja puolustuspoliittisen toimintalinjan perustekijöihin.

Tapahtumat ovat kuitenkin kuluvan syksyn aikana käynnistäneet muutosprosesseja kansainvälisen järjestelmän kehityksessä. YK:n merkityksen kansainvälisen rauhan ja turvallisuuden takaajana voidaan arvioida kasvaneen. YK on ottamassa itselleen yhden historiansa merkittävimmistä haasteista, kun se valmistelelee kriisin jälkeistä Afganistanin yhteiskunnan ja hallinnon jälleenrakennusta. Tapahtumien voidaan valiokunnan mielestä jo tässä vaiheessa arvioida korostavan joukkotuhoukseiden kansainvälisen valvonnan, kansainvälisen rikosoikeudellisen järjestelmän, erityisesti kansainvälisen rikostuomioistuimen, roolia sekä ylipäänsä monenvälisen kansainvälisen yhteistyön merkitystä kokonaisvaltaisen turvallisuuden lujittamiseksi.

Kansainvälisen terrorismin ja väkivaltaisten konfliktien vastustaminen korostaa valiokunnan mielestä entisestään jakamattoman turvallisuus-

den käsitteen merkitystä turvallisuuspolitiikan perustana. Selonteossa todetaan häiriötilanteiden, mukaan lukien terrorismi, olevan osa laajaan turvallisuuskäsitteeseen sisältyvistä uhkista. Valiokunta toteaa, että kansainvälinen terrorismi voi nykymuodoissaan joissakin tilanteissa aiheuttaa myös poikkeusoloja vastaavan tilanteen, mikä tulisi ottaa huomioon uhkiin varauduttaessa. Selonteon poikkeusoloihin varautumista koskevassa osassa todetaan, että tavoitteena on ehkäistä ennalta yhteiskunnan toimintakykyä heikentävien tilanteiden syntyminen sekä luoda edellytykset hallita niitä ja niiden seurauksia. Selonteossa on kuitenkin valiokunnan mielestä esitetty varsin yleisluontoisella tasolla, miten uhkiin varaudutaan ottaen huomioon niiden laaja-alaisuus ja uusi luonne.

Valiokunta korostaa, että terrorismin vastaisessa toiminnassa Suomessa tulee kiinnittää huomiota perustuslaissa turvattuihin ihmisoikeuksiin. Näiden oikeuksien rajoittamisen sallittavuutta tulee arvioida niin yksittäisiin perusoikeussäännöksiin sisältyvien lakivarausten kannalta kuin perusoikeuksia koskevien yleisten oppien mukaisesti, joihin kuuluu muun muassa rajoituksen ristiriidattomuus Suomen kansainvälisten ihmisoikeusvelvoitteiden kanssa.

Valiokunta toteaa, että selonteon perusteella voi saada vaikutelman, että monien tärkeiden yhteiskunta-alueiden osalta ollaan vasta selvittämässä, miten uusia uhkia tulisi torjua. Valiokunta pitää tärkeänä näiden uhkien ennaltaehkäisyä ja sitä, että uhkiin varautumiseen kiinnitetään vakavaa huomiota. Valiokunnan arvion mukaan laajaa turvallisuuskäsitettä toteuttavaan varautumiseen tarvittavat resurssit ja niiden kohdentaminen tulee selvittää mahdollisimman nopeasti. Valiokunta tukee valtioneuvoston aloitetta käynnistää kansallisen varautumisen strategia. Strategian valmisteluprosessin tulisi olla laajapohjainen, jotta eri yhteiskunta-alojen ongelmat tulevat esille ja eri alojen asiantuntemus voidaan hyödyntää täysimääräisesti.

Selonteossa on Suomen puolustus suunnittelun perusteina käytetty kriisi- ja uhkamalleina alueellista kriisiä, poliittista, taloudellista ja so-

tilaallista painostusta, strategista iskuja sekä laajamittaista hyökkäystä. Voimavaroja suunnataan selonteon mukaan ensisijaisesti strategisen iskun ennaltaehkäisy- ja torjuntakyvyn saavuttaminen.

Valiokunta toteaa, että selonteossa ei pyritäkään ratkaisemaan eräitä keskeisiä Suomen puolustusvoimien kehittämiseen liittyviä kysymyksiä, kuten maavoimien keskeisten asejärjestelmien valintaa tai jalkaväkimiinoista luopumista, vaan näiden kysymysten käsittely on siirretty vuoden 2004 selonteon yhteyteen.

Valiokunta yhtyy selonteon arvioon, jossa Suomen valmistautumisen ja osallistumisen kansainvälisiin kriisinhallintaoperaatioihin tukevan myös oman puolustusvalmiutemme kehittämistä. Kansainvälistä sotilaallista yhteistoimintakykyä edistetään NATO:n rauhankumppanuusohjelman sekä EU:n kriisinhallintakyvyn luomisen avulla. Valiokunta pitää tämän yhteistoimintakyvyn kehittämistä kannatettavana Suomen puolustuksen kehittämisen näkökulmasta ja edellyttää, että Suomen rauhankumppanuusohjelmaa ja siihen liittyviä tavoitteita voidaan käsitellä eduskunnassa ja sen valiokunnissa perus-

tuksin säännösten, erityisesti perustuslain 97 §:n edellyttämällä tavalla. Yhteistyö NATO:n kanssa on toteutettava Suomen sotilaallisen liittoutumattomuuden puitteissa.

Valiokunta toteaa, että viime aikojen tapahtumat ovat entisestään korostaneet laajan turvallisuuskäsitteen ja turvallisuuden jakamattomuuden merkitystä. Valiokunta korostaa, että Suomen tulee turvallisuuspolitiikassaan pyrkiä näiden periaatteiden mukaisesti ottamaan huomioon molemmat selonteon sisältämät keskeiset lähtökohdat eli varautumisen ensisijaisesti omaa maata koskeviin kriiseihin, mutta myös osallistumisen kansainväliseen yhteistyöhön konfliktien estämiseksi ja kriisien hallitsemiseksi, koska tämä osallistuminen vahvistaa myös Suomen omaa turvallisuutta.

Lausunto

Lausuntonaan ulkoasiainvaliokunta kunnioittavasti esittää,

että puolustusvaliokunta ottaa huomioon, mitä edellä on esitetty.

Helsingissä 27 päivänä marraskuuta 2001

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj.	Liisa Jaakonsaari /sd	Kimmo Kiljunen /sd
vpj.	Eva Biaudet /r	Juha Korkea-aho /kesk
jäs.	Ulla Anttila /vihr	Outi Ojala /vas
	Tytti Isohookana-Asunmaa /kesk	Mirja Rynnänen /kesk
	Antti Kalliomäki /sd	Hannu Takkula /kesk
	Bjarne Kallis /kd	Ben Zyskowicz /kok (osittain)
	Ilkka Kanerva /kok	vjäs. Kari Myllyniemi /kesk
	Antero Kekkonen /sd	Esko-Juhani Tennilä /vas.

Valiokunnan sihteereinä ovat toimineet

valiokuntaneuvos Raili Lahnalampi,
valiokuntaneuvos Antti Pelttari.